

THE USE OF PHRASEOLOGICAL SYNONYMS IN M. NÍZANOV'S NOVEL "WHO IS NOT IN LOVE"

Ainazarova Gulara Bekmuratovna

Karakalpak State University Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor

Berdimuratova Albina

2nd year undergraduate student of Karakalpak State University

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18605029>

ARTICLE INFO

Received: 05th February 2026

Accepted: 10th February 2026

Online: 11th February 2026

KEYWORDS

Phraseological units,
synonyms, emotional and
expressive coloring,
nominative meaning,
additional connotations.

ABSTRACT

This article examines the features of the use of phraseological synonyms in M. Nizanov's novel "Ashiq bolmağan kim bar?". The differences between phraseological synonyms in terms of their emotional and expressive coloring are analyzed on the basis of examples taken from the literary work.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СИНОНИМОВ В РОМАНЕ М. НИЗАНОВА «КТО НЕ ВЛЮБЛЕН»

Айназарова Гулара Бекмуратовна

Каракалпакский государственный университет,
кандидат филологических наук, доцент

Бердимуратова Альбина Аймурат кызы

2-курс бакалавриата Каракалпакского государственного университета

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18605029>

ARTICLE INFO

Received: 05th February 2026

Accepted: 10th February 2026

Online: 11th February 2026

KEYWORDS

Фразеологические
словосочетания, синонимы,
эмоционально-
экспрессивная окраска,
номинативное значение,
дополнительные оттенки.

ABSTRACT

В статье рассматриваются особенности употребления фразеологических синонимов в романе М. Низанова «Ashiq bolmağan kim bar». Различия фразеологических синонимов по их эмоционально-экспрессивной окраске анализируются на основе примеров, взятых из художественного произведения.

M. NÍZANOV «ASHÍQ BOLMAĞAN KIM BAR» ROMANÍNDÁ FRAZEOLÓGIYALÍQ SINONIMLERDÍŇ QOLLANÍLÍWÍ

Aynazarova Gulara Bekmuratovna

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Filologiya ilimleriniń kandidatu, docent

Berdimuratova Albina Aymurat qızı

Qaraqalpaq mámleketlik universiteti 2-kurs magistrantı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18605029>

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Received: 05th February 2026

Accepted: 10th February 2026

Online: 11th February 2026

KEYWORDS

Frazeologiyaliq sóz dizbekleri, sinonimler, emocional-ekspressivlik boyawlar, nominativlik hám qosımsha reńkler.

Frazeologiyaliq sóz dizbekleri óziniń obrazlılıǵı menen, tereń mániligi menen kózge túsetuǵın hár bir millet tiliniń ózgeshe bir kórinisi bolıp tabıladı. Erte dáwirlerden beri xalıq tilinde qollanııp kiyatırǵan frazeologizmler ózine tán ekspressivlik boyawları, tereń mániligi hám tásirsheńligi menen ayılayın degen pikirge funktsionallıq jaqtan dálilik hám ózine tán ózgeshe tús beredi. Sonlıqtan da, frazeologizmler kórkem shıǵarmada súwretlewdiń leksikalıq-semantikalıq, stilistikalıq qurallarınıń biri sıpatında keńnen qollanııp kiyatır. Frazeologiyaliq sinonimlerdiń usınday sıpatlarına til iliminde burınnan-aq izertlewshiler tárepinen qızıqsınıp keldi. Túrkiy tillerinde frazeologiyaliq sinonimler eń dáslep Sh. Raxmatullaev tárepinen izertlendi. Frazeologiyaliq sinonimiya degende birdey yamasa jaqın mánini ańlatıwshı hár qıylı dúzilmege iye frazeologizmler názerde tutıladı. Ózbek tilinde frazeologizmler sinonimiya prof. Sh. Raxmatullaev tárepinen izertlengen. Ol óz miynetinde: «Frazeologiyaliq sinonimiya ushın eń áhmiyetli nárese bul onıń semantikasi. Hár bir sinonimiya qatarında frazeologizmler obektiv shınlıqtaǵı birdey bolǵan túsiniqlerdi ańlatıwı kerek hám sonıń menen birge, birdey mánini

Bul maqalada M.Nızanovtıń «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanında frazeologiyaliq sinonimlerdiń qollanıw ózgeshelikleri sóz etiledi. Frazeologiyaliq sinonimlerdiń bir-birinen óziniń emocional-ekspressivlik boyawlarınıń ajralıp turatuǵınlıǵın shıǵarmadan alınǵan misallar arqalı talqılanadı.

bildiriwi shárt»-dep kórsetedi. [1.] Ol óz miynetinde frazeologiyaliq sinonimlerge tolıq túrde sıpatlama beriw ushın onı basqa sinonimler menen salıstıra otırıp úyrenedi. Avtor sinonimler arasındaqı ózgeshelikler qansha az bolsa, olardı biriniń ornına, birin jumsay beriwge múmkinshilikler ashıladı, al, kerisinshe bolsa, múmkinshilikler azayadı degen juwmaqqa keledi. [1.131]

Sinonimler - til baylıǵınıń bir kórinisi bolıp esaplanadı. Qaraqalpaq til biliminde sinonim sózler M. Qálenderov tárepinen arnawlı túrde izertlengen. [2.] Ol 1970-jılı «Qaraqalpaq tilinde sinonimler» degen temada kandidatlıq dissertaciya jaqladı, soń monografiyası baspadan shıqtı. [3.] Bul miynetlerde qaraqalpaq tilindegi sinonimlerdiń payda bolıw jolları, sinonimlerdiń sóz shaqaplarına qatnası, frazeologiyaliq sinonimler, stilistikalıq sinonimler, sinonimlerdiń grammatikalıq ózgeshelikleri hám t.b. máseleler izertlengen.

Qaraqalpaq til biliminde frazeologiya máseleleri tildiń basqa tarawı máselelerine qaraǵanda júdá az izertlengen. Máselen frazeologizmlerdiń kórkem shıǵarmalarda qollanıw ózgeshelikleri, frazeologiyaliq sinonimiya máseleleri arnawlı izertlew obykti bola almay atır. Qaraqalpaq

tilindagi frazeologiyaliq sinonimlar J. Tañirbergenov [4.62-74.], J. Eshbaevlarning [5.31-34] miynetlerinde söz etilgen. Al sinonim frazeologizmlerniñ kórkem shıǵarmalar tilindagi xızmetleri haqqında A. Pirniyazovaniñ [6. 35-39], B. Yusupovaniñ [7.74-86], G. Allambergenovaniñ [8.38-44] miynetlerinde keñ túrde talqılanadı. Tilimizdagi sinonimlerniñ jasalıwınıñ da ózine tán ózgeshelikleri bar. Tildegisi sinonimlerniñ kópshilik bólegin frazeologiyaliq söz dizbeklerinen jasalǵan sinonimler quraydı. Frazeologiyaliq söz dizbekleri jay sózlerge qaraǵanda obrazlı ekspressivli bolıp kórkemlikke, ótkir mánige iye bolıp keledi. Sonlıqtan da hár bir kórkem söz sheberi tildiñ usı baylıqlarınan sheber qollanıwǵa háreket etedi.

Biz bul maqalamızda belgili qaraqalpaq jazıwshısı Muratbay Nızanovtıñ «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanında frazeologiyaliq sinonimlerniñ qollanıw ózgesheliklerin söz etpekshimiz. Jazıwshı óz shıǵarmalarında frazeologiyaliq sinonimlerni júdá kóp ushıratıwǵa boladı. Olar biri-birinen mánilik jaqtan hám stillik jaqtan ajıralıp turadı. Bunday sinonimles frazeologiyaliq dizbeklerni mánilerine qaray bir neshe túrlerge bólip qarawǵa boladı.

Indemew, sóylemew mánilerin bildiriwshisi frazeologiyaliq sinonimler hár qıylı mání ottenokların beriw ushın sheberlik penen jusalǵanın kóremiz:

Lekin, hesh qaysısı *lám-mim dep awız ashpadı*. (M. Nızanov «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanı, 17-bet).

Bul úyde nege uyqısı shala bolatuǵının *tis jarıp aytpas* edi. (M.

Nızanov «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanı, 16-bet).

Biykesh!... Nigardıñ onnan arıǵa *tili gúrmelmedi*. (M. Nızanov «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanı, 8-bet).

Jazıwshınıñ romanında «sóylemew, indemew» degen mánilerdi bildiretuǵın frazeologizmlerni hár qıylı situaciyalǵa sáykeslerin tañlap alıp jumsaydı. Máselen, *lám-mim dep awız ashpadı, tis jarıp aytpaw* degen frazeologiyaliq sinonimlerni bir awız söz aytpay, indemey, sóylemey turıw mánisin beriw ushın jumsaǵan. Bul frazeologiyaliq sinonimlerniñ mánilik boyawları bir-birine jaqın. Sonlıqtan bul frazeologiyaliq sinonimlerni biriniñ ornına birin almastırıp jumsawǵa bolatuǵın sinonimler desek boladı.

Al, keyingi mısaldagi *tili gúrmelmew* degen frazeologizmiñ mánilik boyawı ózgeshelew. Kórkem söz sheberiniñ bul frazeologizmi tañlaǵandaǵı maqseti - qaharmannıñ psixologiyaliq halatın da qosa kórsetiw. Yaǵnıy bunda jazıwshı bul frazeologizm arqalı qaharmannıñ qorqınıstıñ sebebinen sóyley almay qalıw halatı súwretlegen.

Eseyiw, ulǵayıw, úlkeyiw mánisin beretuǵın frazeologiyaliq sinonimler:

Endi ol da azǵana bolǵan joq. *Murnına shamal endi*. Bir kúni kelin ákelip, quwantıp ta qoyar ele. (M. Nızanov «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanı, 23-bet).

Olar qıyalıma jazǵı úsh ay dem alısta biraz irilenip hám *boy jetip* qalǵanday edi. (M. Nızanov «Ashıq bolmaǵan kim bar» romanı, 30-bet)

Qala berdi, bizden aldın jeti jıllıqtı pitkerip ketken oqıwshılardan úyrengenimiz – jetinshige ótkennen

keyin qızlar ózin toliq *boy jetken* dep esaplaydı. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 30-bet)

Ásirese, onınshı klassqa ótkennen keyin ózin júdá *er jetken* jigıt sanap, ayırım muğallimlerde pisent etpey qoydı, tek fizkultura muğalliminen aybınar edi. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 32-bet).

Olay deme inim, Jaqsıbay ağa *kópti kórgen*, jası úlken adam. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 160-bet).

Joqarıda keltirilgen mısallarda frazeologiyalıq sinonimlerde de mánilik boyawları hár qıylı. Máselen *murnına samal eniw* degen frazeologizm ulğayıp kiyatırğan jas óspirim ul balalarğa ayıladı. Al, kerisinshe *boy jetken* degen frazeologizmdi qızlarğa ayıladı. *Er jetken* frazeologizmi ul balağa da, qız balağa da ayıla beredi. Al *kópti kórgen* frazeologizmi jası úlken adamlarğa ayıladı. Sonın menen birge bul frazeologizmde qosımsha mánilik boyawdı da (tájiriybeli, abıraylı) kóriwimizge boladı.

Jazıwshı shıǵarmalarında *kóz astınan qaraw, názer salıw, kóz qırın salıw* frazeologiyalıq sinonimleri dıqqat etip qaramaw yamasa itibar bermew mánilerinde jumsaladı.

Biraq sonda da mağan itibar berip, durıslap *názer salmadıńız*. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 23-bet).

Taǵı birde apam menen siziń úyińizge barǵanımda anańız mağan *kóz qırın da salǵan joq*. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 25-bet).

Bul mısallarda qollanılğan sinonimlik qatardaǵı frazeologizmlerde jay sózlerge salıstırǵanda kórkemlilik, obrazlılıq kúshli boladı.

Sonday-aq, jazıwshı shıǵarmalarında hár túrli ózgesheliklerge iye bolǵan adamnıń qazalanıwın bildiretuǵın evfemizlik mánidegi frazeologiyalıq sinonimler de ushırasadı. Mısalı:

Ondayda men ózimdi uyattan tuta almay, jas *ómirimdi qazan etiwge* deyin barıwım múmkin. (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 17-bet).

– Ol ómirden *kóz jumǵannan* keyin siziń dushpanlarıńız jawınnan keyingi zamarıqtay izli-izinen «kógerip» shıǵa basladı. . (M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanı, 158- bet).

Bunda dıqqatqa alınǵan frazeologizmlerde barlıǵı «óliw» degen bir máni bildirgeni menen olardıń hár qaysısında ózlerine tán stillik ózgeshelik bar.

Ulıwmalastırıp aytqanda, frazeologiyalıq sinonimler tildiń stillik jaqtan bayıwında, pikirdi obrazlı etip beriwde áhmiyeti úlken. Sinonim frazeologizmler mánilik jaqtan qansha jaqın bolǵanı menen, bir-birinen stillik, ekspressivlik-emocionallıq boyawları menen ózgeshelenip turadı. Olar belgili bir oydı jarıqqa shıǵarıp bayanlawda, ásirese onı kórkem til menen jetkeriwde úlken xızmet atqaradı. M. Nızanov «Ashıq bolmağan kim bar» romanında frazeologiyalıq sinonimlerde durıs tańlap qollanıw arqalı barqulla ayılajaq pikirdi hár tárepleme anıq hám kórkem etip beriwge erisedi.

References:

1. Рахматуллаев Ш. Ўзбек тилининг баъзи масалалари Тошкент, 1966.
2. Қәлендеров М. Қарақалпақ тилиндеги синонимлер. Нөкис, 1979;
3. Қәлендеров М. Қарақалпақ тилиндеги синонимлердиң грамматикалық, структуралық, лексика-семантикалық өзгешеликлери. Нөкис, 1989
4. Таһирбергенов Ј.Ó. Qaraqalpaq tilindegi feyil frazeologizmler. Monografiya.- Nókis. «Ilimpaz», 2021-jil.
5. Ешбаев Ж. Қарақалпақ тилиниң қысқаша фразеологиялық сөзлиги. – Нөкис, 1985.
6. Пирниязова А. Қарақалпақ тили фразеологиялық системасы хәм оның стилистикалық имканиятлары. (Монография).- Нөкис: «Qaraqalpaqstan» баспасы. 2020 ж.
7. Юсупова Б. Қарақалпақ тилиниң фразеологиясы хәм оны изертлеудиң гейпара маселелери. Ташкент, «Tafakkur avlodi» баспасы, 2020 ж
8. Allamberganova G. I.Yusupov shıǵarmalarında frazeologizmlerdiń stillik qollanılıwı. –Nókis: «ILIMPAZ» baspası, 2024-j.